

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou a Federálním cenovým úřadem

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:
Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8
meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:
Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии и Федеральным управлением цен

С СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧСФР

Главный редактор:
Иван Кочарник

OBSAH

Prof. ing. M. TUČEK, CSc.: Před radikální daňovou reformou v Československu 289
Ing. S. CZESANÝ, CSc.: Stav, tendence a faktory vývoje čs. ekonomiky na konci 80. let 300

Ekonomická reforma

Ing. T. JEŽEK, CSc. — Ing. M. HRNČÍŘ, DrSc. — Ing. M. KEROUŠ: Finanční trh v čs. ekonomice — 2. část 308

Finance a úvěr v zahraničí

Prof. L. BALCEROWICZ: „Polemika o socialismu“ a diskuse reformy v socialistických zemích 321
Dr. N. ORDUNG: Světová banka — základní principy činnosti a některé otázky spojené s obnovením členství Československa 332
Ing. M. KOŠTEL, CSc.: K novému zákonu o jugoslávském bankovníctví 343

Informace

Ing. A. BULÍŘ — J. FRIED, CSc. — Ing. P. ZAHRADNÍK: Hospodářská politika pro 90. léta 357

СОДЕРЖАНИЕ

M. TUČEK: Перед радикальной налоговой реформой в Чехословакии 289
С. ЧЕСАНЫ: Состояние, тенденции и факторы развития чехословацкой экономики в конце 80-х годов 300

Экономическая реформа

T. JEŽEK — M. HRNČIRŽ — M. KEROUŠ: Финансовый рынок в чехословацкой экономике — 2-ая часть 308

Финансы и кредит за рубежом

L. BALCEROWICZ: „Пolemika o socializme“ и дискуссия о реформах в социалистических странах 321
N. ORDUNG: Мировой банк — Основные принципы деятельности и некоторые вопросы, связанные с возобновлением членства Чехословакии 332
M. KOŠTEL: К новому закону о югославской банковской системе 343

Информация

A. BULIRŽ — J. FRIED — P. ZAHRADNÍK: Экономическая политика в 90-х годах 357

Provedení daňové reformy si vyžaduje urychleně budovat daňové (berní) úřady a uvést do pořádku katastrální mapy a pozemkové knihy, které by přesně odrážely majetkové vztahy ve vlastnictví nemovitostí.

LITERATURA

- [1] Die Besteuerung der Unternehmensgewinne – Sieben Industrielländer im Vergleich. Berlin, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Juni 1989.
- [2] Finanzbericht. Bonn, Bundesministerium der Finanzen, 1990.
- [3] MANN, F. K.: Steuerpolitische Ideale. Jena 1937.
- [4] NACHTIGAL, V.: Pokus o kvantifikaci agregátu hrubý domácí produkt. Politická ekonomie, 1989, č. 6.
- [5] VINTROVÁ, R.: Makroekonomické podmínky obnovy rovnováhy, Politická ekonomie, 1990, č. 1.
- [6] VOSTATEK, J.: Odvody z mezd a z fondů. Finance a úvěr, 1987, č. 6, s. 394.

DT: 338.1(437)

Stav, tendence a faktory vývoje čs. ekonomiky na konci 80. let

Ing. Slavoj CZESANÝ, CSc.

Přístup k analýze vývoje a stavu národního hospodářství na konci 80. let vychází z pokusu o rozlišení dlouhodobých a nově působících faktorů, které se podílejí na dosažených výsledcích ekonomického rozvoje. Předmětem rozboru jsou především národohospodářské souvislosti vývojových trendů v efektivnosti, struktuře a rovnováze ekonomického rozvoje. Snahou je také přispět k odpovědi na otázku, jaká cenová, mzdová, rozpočtová a úvěrová politika se prosazovala a jakou měla účinnost ve vztahu ke kvalitativní stránce reprodukčního procesu.

Kritéria a priority hospodářské politiky

Ve srovnání s 1. polovinou 80. let, kdy prvořadou prioritou vývoje národního hospodářství bylo posílení vnější ekonomické rovnováhy a hlavní makroekonomické proporce i souhrnná dynamika rozvoje byly této národohospodářské preferenci přizpůsobeny, směřovaly záměry 8. pětiletého plánu především k urychlení dynamiky ekonomického růstu spojeného s obratem ve vývoji intenzifikačního procesu zejména v oblasti materiální náročnosti ekonomiky. Tomu odpovídalo i značné zprogresívnění makroekonomické relace mezi vývojem společenského produktu a výrobní spotřeby a mezi materiálními náklady a výkony u podnikové sféry v rámci národohospodářského plánu.

Koncepce strukturálního vývoje založená do záměrů 8. pětiletého plánu počítala s urychlením předstihu růstu průmyslu proti ostatním národohospodářským odvětvím, neboť se zde kalkulovalo s existencí poměrně značného prostoru pro intenzifikační zhodnocení průmyslové výrobní spotřeby. Na obdobné úvaze byl založen výrazný předstih strojírenské produkce proti ostatním průmyslovým odvětvím při současném započítání snížení výroby surového železa a oceli v rámci hutnické výroby.

Kritéria efektivity používaná v rozhodovacích procesech trpěla však i nadále řadou nedostatků, a to jednostranností, nejednotností a nižší mírou spolehlivosti při absenci kritéria tržního. Jednostrannost spočívala v téměř výhradním či převažujícím využívání vnitřních kritérií efektivity. Druhým aspektem jednostrannosti byl akcent na efekt v podobě kvantitativního přírůstku výroby (národního důchodu), jenž převládal mezi kritérii rozhodovacích procesů v investiční výstavbě.

Jednostranné využívání nedostatečně spolehlivých vnitřních kritérií efektivity je zvláště patrné při vyjadřování její účinnosti. Ukazatele inovace a kvality průmyslových výrobků podle vnitřních kritérií zaznamenávají v 80. letech (1980–1987) enormní růst (index výroby v 1. stupni jakosti dosáhl hodnoty 172; index výroby technicky pokrokových výrobků hodnoty 374) a ostře kontrastují s výsledky ekonomické efektivity zahraničního obchodu.

Nejednotnost ve využívání kritérií efektivity měla svůj základ především v nejednotnosti báze výkonů (báze čisté výroby, hrubé výroby), ale i ve způsobu zahrnování ekologického hlediska a mezinárodní hodnoty; dále v možnosti výběru a akcentování dílčího ukazatele efektivity např. v úspoře jednoho ze zdrojů. Tyto nedostatky se pak odrážejí v nízké spolehlivosti národohospodářských propočtů, v nichž byly zpravidla výkony a efektivity nadhodnoceny a reálné náklady podhodnoceny.

Stav a tendence vývoje

V trendech čs. ekonomiky nenastal v 80. letech posun od kvantity ke kvalitě. Vývojové tendence v rovnovážnosti, pohybech struktury, efektivity i konečných národohospodářských výsledcích zaostávaly za kvantitativními výsledky ekonomického růstu. Svědčí to jednak o nevyužití potenciálu pozitivní interakce mezi těmito jevy zabezpečujícími růst kvality ekonomického růstu, jednak o nedostatečném zformování kritérií, podmínek a nástrojů k jejich prosazení.

Ve vývojových tendencích efektivity (hospodárnosti) společenské výroby nedošlo v období 1985–1988 k výraznějším posunům. Nadále probíhal fondově náročný typ ekonomického rozvoje při v podstatě stabilizované výši materiální náročnosti ekonomiky, v rámci níž pokračovalo určité omezování přísunu některých surovin do reprodukčního procesu. Tempa růstu produktivity práce byla ve srovnání s vývojem v 70. letech nižší. Záměry plánu v oblasti efektivity – krytí přírůstek národního důchodu z 92–95 % růstem produktivity práce, snížit kovovou náročnost o 3,5 % ročně a energetickou náročnost o 2,9 % ročně – nebyly plněny.

Vývojové tendence v letech 1986–1988 ukázaly, že záměry plánu nepočítaly s výraznými změnami v rozsahu i struktuře vnější národohospodářské poptávky týkající se zvláště vnějších vztahů k SSSR. Podstatné snížení odbytového prostoru pro strojírenství se projevilo v růstu zásob u řady vývozců strojírenského zboží, u nichž vznikla platební neschopnost, která se přenesla dále i k jejich subdodavatelům. Novým rysem ekonomického vývoje se stala bariéra možnosti profinancovat současnou strukturu čs. ekonomiky – viz tabulku č. 1.

Tabulka č. 1 Kvantitativní a kvalitativní charakteristiky ekonomického rozvoje (průměrná roční tempa růstu v %, s.c.)

	1971—1975	1976—1980	1981—1985	1986—1988
A. <i>kvantitativní charakteristiky</i>				
národní důchod (brutto)	5,8	4,0	2,2	2,7
průmyslová výroba	6,7	4,6	2,2	2,6
strojírenská výroba	8,4	6,7	4,9	3,9
B. <i>kvalitativní charakteristiky</i>				
ekonomická nerovnováha				
zásoby (b.c.)	7,6	6,1	3,5	2,8
rozestavěnost (b.c.)	6,6	5,5	1,2	5,4
efektivnost (hospodárnost)				
souhrnná hospodárnost	1,5	0,7	0,1	0,2
produktivita práce	5,3	3,4	1,3	1,7
materiální náročnost	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2
fondová náročnost	0,0	2,3	3,5	2,2
strukturální vývoj				
podíl terciárního sektoru (zaměstnanost v %)	37,0	39,3	40,6	40,9
míra zapojení do mezinárodní dělby práce (relace dynamiky dovozu a národního důchodu)	1,03	0,94	0,23	0,52
konečné hospodářské výsledky				
širší pojetí ^a	6,2	2,8	1,4	2,3
užší pojetí ^b	3,8	2,3	1,9	2,7
zátěž životního prostředí				
tuhé emise	—	2,2	3,0	—
plynné emise	—	2,4	3,2	—
znečištění vody	—	4,2	2,3	—

^a nevýrobní spotřeba výrobků a služeb + investice

^b nevýrobní spotřeba výrobků a služeb + nevýrobní investice

Ve zdrojích, projevech a důsledcích *ekonomické nerovnováhy* se prolínalo působení řady dlouhodobě působících i nově zformovaných podmínek věcného i systémového charakteru.

K dlouhodobě působícím systémovým podmínkám vzniku nerovnovážných tendencí patří administrativně direktivní model řízení ekonomiky, jenž generoval nízký vliv odběratele na kvalitu a sortiment produkce, nepružný cenový systém, jenž umožňoval nepřiměřené důchody výrobcům, a celkově pasivní úloha hodnotových nástrojů. Nově se přidružily relativně nové situační podmínky věcného charakteru. Ve vnějších vztazích došlo k vyčerpání možnosti rozvíjení meziodvětvového modelu mezinárodní směny, ve vnitřní ekonomice ke svým limitům dospěl extenzivní způsob rozvoje struktury průmyslu a v jeho rámci zejména klasické složky metalurgie a strojírenství.

K projevům a důsledkům nerovnovážných tendencí tak patřil především růst zásob při současné existenci nedostatku řady požadovaných produktů a služeb. V podstatě tak narůstaly situace, za kterých výrobci a spotřebitelé uspokojovali své potřeby nerovnoměrně a v celkově nižší hladině kvality. Tyto obecné rysy ekonomické nerovnováhy negativně ovlivňovaly možnosti růstu efektivnosti a následně i ekonomického růstu. Přitom ekonomická nerovnováha měla specifické projevy a problémy v jednotlivých oblastech národního hospodářství.

Na úseku *investiční výstavby* přes pokles investiční aktivity trvala vysoká míra rozestavěnosti a dlouhá doba výstavby. Na této situaci se podílela celá

řada faktorů. V přípravných fázích investičního procesu k nim patřilo nedostatečné potlačení poptávky hospodářských subjektů po investicích, přetrvávající nízká kvalita a spolehlivost kritérií výběru investičních akcí, strukturální nevyváženost dlouhodobě, střednědobě a krátkodobě návratných investic i nízká výše investičních rezerv v plánu.

Při vlastním průběhu investičního procesu se k výše uvedeným faktorům přiřazovala zaběhnutá praxe vyššího počtu zahajovaných staveb na počátku pětiletého období, globální způsob provádění restrikce investic v průběhu plánovacího období bez výraznější selekce ve směru k požadované výhledové struktuře ekonomiky. Na rychlost výstavby měla vliv i nízká organizační pružnost stavebního komplexu s převahou kapacit na počáteční vysoce produktivní fáze výstavby a s poddimenzovanou složkou kapacit na finalizační práce.

Problémy *nerovnováznosti vnitřního spotřebitelského trhu* se koncentrovaly především do oblasti průmyslového zboží a služeb. Existovaly zbožové skupiny a služby, u kterých byla poptávka uspokojena buď s výkyvy, anebo permanentně neuspokojena. U trvale nedostatkových předmětů dlouhodobé spotřeby se cenový faktor dostal do krajních poloh bez podstatného vlivu na rozsah nabídky, v jejímž rámci dovoz plnil stále méně významnou úlohu.

Nerovnovážné tendence v ekonomice tvořily jednu z příčin pomalu se měnící *struktury národního hospodářství*. V sektorové makrostruktuře probíhal příliš pozvolný růst podílu terciárního sektoru, jenž vyplýval z pokračující výrazné priority alokace zdrojů do výrobní sféry. K vyšší saturaci nevýrobní sféry přírůstky pracovních sil docházelo pouze v obdobích s vyšším vlivem demografického faktoru. Určitý vliv na to měla ta skutečnost, že posilování výkonů terciárního sektoru nemělo tak příznivé podmínky v podobě vyšších mezd a vyšší produktivity či příznivějších pracovních a životních podmínek nově vytvářených pracovních míst, jako tomu bylo za situace vyvrcholení industrializačních procesů spojených zejména s přesuny pracovních sil ze zemědělství do průmyslu.

Strukturální změny národohospodářských a průmyslových odvětví přinášely pouze minimální vliv na vývoj pracovní, fondové a materiální náročnosti. Určité pozitivní vlivy na materiální a pracovní náročnost se kompenzovaly negativními vlivy na vývoj fondové náročnosti. Postupně se vyčerpал pozitivní efekt vlivu změny struktury národohospodářských odvětví na dynamiku produktivity práce, který byl spjat s možností urychleného růstu podílu průmyslu. Tento proces nenašel adekvátní pokračování uvnitř průmyslu a jeho jednotlivých odvětví. Přetrvávající rozvoj „do šířky“ u většiny odvětví bez podstatnějšího zužování sortimentu při současném rozšiřování mezinárodní směny výrobků vedl k zachování univerzálního méně specializovaného typu ekonomiky, který musí mít širší surovinovou a materiálovou bázi. V rámci regulace strukturálních změn převažovalo usměrňování odvětvové struktury prostřednictvím diferenciací rozvojových temp, které nedokázalo zabezpečit potřebný vstřícný soulad makro-, mezo- a mikrostrukturálních změn, v jejichž rámci zaostávala kultura vývoje mikro- a mezostruktur.

Strukturální problém čs. ekonomiky má úzké příčinné souvislosti s vědeckotechnickou a zahraničněobchodní politikou.

V rozporu s ekonomickým rozměrem Československa se v podstatě autarkně formoval vědeckotechnický potenciál, o čemž svědčí jak nízký podíl licencí (rozsah výroby se na jejich základě pohybuje kolem 2 % průmyslové výroby), tak dovozu progresivních technologií (cca 3 % z celkového dovozu). Rozsáhlé kapacity univerzálně orientovaného odvětvové resortního výzkumu vytvářely předpoklady spíše pro rozvoj odvětví do šíře — a tím i dimenze průměrnosti —, a ne do žádoucí selektivně orientované hloubky, která by byla zárukou špičkové či nadprůměrné úrovně výrobků a služeb.

V mechanismu zapojování do mezinárodní dělby práce organizovaném dlouhodobě téměř výhradně centrálním způsobem byla v rozsáhlém měřítku uplatňována směna přebytků v jednotlivých zbožových skupinách za deficitní komodity. Tento typ zahraničního obchodu bylo možné realizovat v podmínkách výrazné převahy globální poptávky nad nabídkou průmyslového zboží na trhu RVHP, který kulminoval v 60. a 70. letech. Uplatňovaný mechanismus postrádal však generování kritérií, podmínek a stimulů, které by orientovaly a současně nutily podniky k selekci výrobních programů ve prospěch efektivních strukturálních změn.

Cenová politika

Cenový vývoj založený na nákladovém typu ceny nejenže nezamezil vzestupu nákladů reprodukčního procesu, ale nedokázal ani reagovat na řadu změn ve struktuře poptávky. Nákladový způsob utváření cen se dostal do rozporu s opatřeními vedoucími ke zvýšení cen surovin a palivoenergetických zdrojů, které nepůsobilo směrem k jejich vyššímu zhodnocení, neboť vyšší náklady byly automaticky promítány do cen výrobků vyšších zpracovatelských stupňů. I přes tento typ vývoje zůstávají odklony cen od hodnoty; ve směru k nadhodnocení jsou výrazné zejména u finálních výrobků včetně spotřebního zboží. Téměř výhradně uhrazovací funkce ceny neumožnila využít ceny jako kritéria pro alokaci a relokaci zdrojů.

Komplexní přestavbu velkoobchodních a nákupních cen k 1. 1. 1989 lze považovat pouze za jeden z dílčích kroků procesu racionalizace cenové soustavy, který se orientoval především na oblast určité objektivizace nákladové základny pro tvorbu cen, a to převážně podle dosahovaných průměrných nákladů. Současně byl vytvořen prostor pro uplatnění potřebných systémových opatření z hlediska ostatních ekonomických nástrojů, zejména odvodů a normativů podnikových fondů. Na rozdíl od minulých přestaveb velkoobchodních cen se tentokrát kladl velký důraz na reálné ocenění výrobních činitelů v kalkulacích nových cen.

Přestavba cen neměla pozitivní vliv na řešení oddělenosti jednotlivých cenových okruhů. Mezi velkoobchodními a maloobchodními cenami se odtrženost naopak prohloubila, a tak se v podstatě zvýšily nároky na mechanismus finančních nástrojů, který toto propojení náhradním způsobem zabezpečuje.

Propočty dopadu změn velkoobchodních cen podle směrů užití ukazují na zvýšení jejich úrovně o cca 8,5 % v osobní spotřebě a na snížení o 2,9 % ve společenské spotřebě, o 2,3 % u investic a cca o 4,8 % u vývozu.

Zvýšení cen se týká především odvětví vyrábějících pro tržní fondy. Vyúsťuje ve snížení výnosu daně z obratu, které se odhaduje na cca 14 mld. Kčs ročně, zejména v souvislosti se zvýšením cen potravinářských výrobků o cca 16 %. Dnešní snížení výnosu daně z obratu těchto komodit může mít v budoucnu významný vliv na zvýšení tlaku na růst maloobchodních cen.

Maloobchodní cena ani nadále neplní v dostatečné míře regulační úlohu v rovnováze, neboť se v ní kumuluje značná část úlohy fiskální, takže kupní sílu pouze pasívně odčerpává, ale při nepropojenosti s velkoobchodní cenou nezabezpečuje pozitivní vazbu na nabídku utvářející se u výrobců.

Uplatnění jednotné míry zisku k výrobním fondům má svým rozsahem nemalé dopady do důchodové situace výrobců. Vede k přerozdělovacím procesům jiného typu, do kterých se na jedné straně promítají preference investiční politiky minulého období, na straně druhé se v ní eliminuje dosavadní úsilí o snižování nákladů a zavádění inovací u řady hospodářských subjektů. Jsou tak zne-

výhodněny výrobky kvalitní a technicky pokrokové ve srovnání s výrobky nekvalitními a technicky zastaralými. Při použití fondové rentability jako základu tvorby cen se neodůvodněně zvýhodňují fondově náročné výrobky na úkor pracovně náročných výrob. Tím je ekonomicky zvýhodněn těžký průmysl a znevýhodněna část zpracovatelského průmyslu včetně výrob náročných na výzkum a vývoj.

Rozpočtová a úvěrová politika

Rozsah dotací se sice začal postupně snižovat, ale v řadě případů se pouze pasivně promítl do cen. Těžiště dotací bylo i nadále určeno k podpoře podprůměrných podniků či neefektivních výrob (zejména v zemědělské výrobě a v rámci zahraničního obchodu). Vzhledem k tomu, že dotace nesměřovaly zpravidla k odstranění příčin podprůměrnosti, ale spíše ke zlepšení důchodové pozice výrobců, nepůsobily u nich vesměs k růstu efektivnosti. Na druhé straně nepodporovaní nadprůměrní výrobci měli spíše tendenci přiblížit se průměrné výkonnosti, což ve svém souhrnu blokovalo výraznější vzestup souhrnné efektivnosti.

Některé nástroje realizace podmínek spotřeby obyvatelstva (dotace v oblasti výživy, bydlení, dopravy a kultury) se dostávaly do rozporu s dalšími kvalitativními záměry, např. s rozvojem podmínek pro uspokojování jiných (vyšších) druhů potřeb (tím, že je finančně blokují).

V současné době kryje stát zhruba jednu třetinu nákladů na výživu (cca 30 kg masa na obyvatele ročně je tak poskytováno zdarma), více než 65 % výdajů na dopravu, kolem 60 % výdajů na kulturu a více než 50 % výdajů na bydlení. U výživy, bydlení a kultury se připojuje i požadavek na vytváření přiměřených ekonomických podmínek pro rozvoj turistického ruchu.

Bez problémů není ani zavedení upraveného dotačního mechanismu do praxe zemědělsko-potravinářského komplexu. Hlavní problém spočívá v tom, že diferenciální příplatky uplatňované v rozdílných přírodních lokalitách v podstatě zachovávají podmínky pro extenzivní způsob rozvoje zemědělství a nenutí k útlumu v podmínkách s nižší rentabilitou. U diferenciálních příplatků II, řešících rozdílné důchodové (ekonomické) situace, je problémem to, že není stanoven střednědobý program degrese těchto příplatků. Bez významu není ani to, že základní a doplňkové cenové nástroje ve svém souhrnu nepodporují strukturální změny ve prospěch pracovně náročnějších výrobků, jako je zelenina a ovoce.

Odvodová politika neměla na vývoj podmínek efektivnosti neutrální vliv. Na jedné straně značně vysoké tempo růstu odvodů v 80. letech ve výši 6,4 % ročně působilo do určité míry restriktivně na poptávku výrobců po investicích a zakládalo předpoklady pro realizaci strukturálních změn na nadpodnikové úrovni. Na druhé straně rozsah odvodů narušoval pozitivní zpětnou vazbu mezi tvorbou a užitím finančních zdrojů, což by měl být významný předpoklad pro dlouhodobě orientovaný zájem podniku na stupňování ekonomické výkonnosti.

Pozitivním rysem *úvěrové politiky* bylo to, že úvěr přebíral do určité míry úlohu krytí některých finančních zdrojů, které byly dříve financovány nenávratným způsobem prostřednictvím dotací.

Do určité míry vzrůstá význam bankovních kritérií v hospodářském mechanismu; na mikroekonomické úrovni tím, že banka analyzuje a posuzuje nejen „objekt“ úvěrování, ale i dlouhodobou finanční pozici „hospodářského subjektu“ požadujícího úvěr. Využívána byla např. tato kritéria: podíl úvěru na zisku (upravených vlastních výkonech, maloobchodním obratu), podíl úvěru na financování oběžných prostředků (investiční výstavby), návratnost investičních úvěrů z tvorby zisku (odpisů) apod. Na makroúrovni se důslednější uplatňování měnových kritérií začíná projevat v podobě takové restriktce nabídky peněz,

kteřá je v souladu s dynamikou národního důchodu. Při nezměněném chování podnikové sféry se však restriktivnější charakter bankovní politiky projevil v narůstání platební neschopnosti a zvyšování úvěřů na podporu řešené druhotné (přenesené) platební neschopnosti.

Úvěřová politika byla však i nadále podřizena potřebám státního plánu. Ve vazbě na státní plán se financování rozvoje investičními úvěřmi částečně projeвило v podpoře nových směřů (elektrotechnika, zdravotnictví), v provozní oblasti však přetřvává úvěřová podpora dosavadní nevyhovující struktury ekonomiky. Banka tudíž neprováděla vlastní politiku zaměřenou na restrukturalizaci ekonomiky.

Mzdová politika

Řadu problémů měl mzdový vývoj v národním hospodářství, v němž přetřvávají tendence extenzivního pojetí mzdových systémů. Dynamika růstu mezd založená do záměřů 8. pětiletého plánu byla nízká (6,5–6,7 %) jak ve vztahu k motivační úloze mezd, tak zejména v relaci k úkolům v růstu hrubého národního důchodu (18–19 %). Poměrně značné překročení plánovaného mzdového vývoje v letech 1986–1988 ukázalo na jedné straně vysokou „propustnost“ mzdového regulačního systému danou zejména možnostmi širšího uplatnění specifických podmínek pro stanovení normativu mzdových prostředků v jednotlivých odvětvích národního hospodářství, na druhé straně také na nereálnost dosažení výraznějších odklonů od dlouhodobě stabilizované výše mzdové náročnosti národního důchodu.

Nezanedbatelnou roli měl strukturální aspekt mzdového vývoje. Dynamika mezd byla v 80. letech vyšší v odvětvích, která měla již vykazovat určitý útlum (průmysl paliv, hutnictví, průmysl stavebních hmot, zemědělství), než v odvětvích zpracovatelského průmyslu; pokračovala nedostatečná diferenciacie mezd podle kvalifikace (relace mezd dělníků a technicko-hospodářských pracovníků se sblížovala).

V rámci experimentu bylo ověřováno několik způsobů mzdové regulace:

- důchodový typ regulace, při kterém je centrálně normativně usměřován rozsah nárůstu mzdových prostředků,
- regulace pomocí podbídkové složky, při které hlavní zdroj přírůstku mezd zabezpečuje vývoj rentability výrobních fondů,
- usměřování mzdových prostředků soustavou tarifních mezd s určením horního limitu přírůstku mezd a podílu pohyblivé složky mezd,
- usměřování pomocí přírůstkového normativu v závislosti na růstu upravených vlastních výkonů (a to ve dvou modifikacích).

Společný problém všech uváděných způsobů regulace mezd spočívá v tom, že tvorba zdrojů na mzdy nebyla spojena s realizací produkce a umožňovala tak spoluvytvářet nerovnovážné situace v ekonomice.

Závěry

Porovnání dlouhodobých a krátkodobých tendencí ve vývoji efektivnosti, struktury a rovnováhy ekonomiky neprokázalo obrat či náznak pozitivní změny trendu. Vývoj národního hospodářství ukazuje na omezené možnosti nástrojů hospodářské politiky v podmínkách hospodářského mechanismu, v kterém je nedostatečně rozvinuta funkce ekonomického přinucení hospodářských subjektů vynakládat výrobní zdroje efektivně. S tím souvisí i nerozvinutost strukturálně adaptační funkce hospodářského mechanismu.

Prokazuje se, že model hospodářského růstu, v kterém se struktura mění pouze v „přirůstkové dimenzi“, v kterém růst produktivity práce je dosahován na úkor nadměrné materiální spotřeby a růstu fondové náročnosti a v zahraničním obchodě převažuje funkce surovinového zabezpečení ekonomiky, dosáhl krajních mezí svého vývojového potenciálu.

Provedená analýza ukázala na jedné straně omezené možnosti a na druhé straně nekonzistenci jednotlivých makroekonomických politik v podmínkách centrálně plánované ekonomiky. Nejvíce poplatná starým strukturám je cenová a mzdová politika, určité nové prvky se objevily v politice dotační a úvěrové, které však v podmínkách podřízenosti finančních toků (peněz) hmotným tokům nemohly plně prokázat svou účinnost.

Analýza stavu čs. ekonomiky a hlavních složek hospodářské politiky signalizuje potřebu patřičných vazeb příštích kroků hospodářské politiky, a to ve dvou oblastech:

- při řešení přechodu k tržně orientované ekonomice jde o takový rámec pro interakci měnové, úvěrové, rozpočtové, cenové a mzdové politiky, který by ve svém souhrnu měl protiinflační charakter;
- při koncipování strukturální politiky je naléhavé respektovat příslušné vazby na investiční vývoj, politiku zaměstnanosti a s ní spjaté mechanismy rekvilifikační a sociální.

LITERATURA

- [1] BOHATÁ, M.: Náměty ke zvýšení výkonnosti čs. průmyslu. Praha, ÚÚNV 1988, (edice ZER).
- [2] CZESANÝ, S.: Podmínky, průběh a výsledky čs. reprodukčního procesu v letech 1971–1985. Plánované hospodářství, 1986, č. 2.
- [3] FILKUS, R. — NEMEC, M. — PEKNÍK, K.: Rámcová analýza pôsobenia cien v 80.tych rokoch. (Pracovní materiál ÚÚNV.)
- [4] HRNČÍŘ, M.: Problém rovnováhy v čs. ekonomice a přístupy k jeho řešení. Plánované hospodářství, 1989, č. 3.
- [5] KEROUS, M. — KUČERA, M.: Úloha měnové politiky při zabezpečování úkolů v růstu efektivnosti a strukturalizace ekonomiky v 80. letech. [Pracovní studie.] Praha, SBČS 1989.
- [6] KLAUS, V.: Príspevek k hledání příčin nedostatečné efektivnosti čs. ekonomiky. Finance a úvěr, 1986, č. 10.
- [7] KOLANDA, M.: K problémům přechodu čs. ekonomiky na modernější a efektivnější struktury. [Pracovní studie.] Praha, ÚÚNV 1987.
- [8] KOČÁRNÍK, I.: Některé problémy obnovy zbožně-peněžní rovnováhy v čs. ekonomice. Finance a úvěr, 1987, č. 12.
- [9] VAVRO, A.: Finančný mechanizmus reštrukturalizácie čs. ekonomiky. Finance a úvěr, 1989, č. 2 — čtvrtletní příloha č. 1.